

EESTI
VABAÕHUMUUSEUM
AJAL ON LUGU

LÜHIÜLEVAADE KOOLIAIANDUSE AJALOOST

Anneli Banner

Vändras
17.09.2024

Algus

- Ärkamisaeg ja talude päriseksostmine
- Soovitused kooliseadustes (Liivimaal 1874, Eestimaal 1878)
- Üleskutsed ajakirjanduses ja kirjanduses, koolmeistrite huvi

Jakob Kõrv „Tarviline õpetus maja aia pidamisest“ 1881, kõne Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi koosolekul 1881

Ado Grenzstein „Koolmeistri käsiraamat“ 1879

Jaan Spuhl-Rotalia ajakiri „Majapidaja“ 1906

Kooliaedade rajamise eeldused 1920. aastatel

- Põllumajanduse tähtsus
- 1920 avalikkude algkoolide seadus, mille järgi pidi iga maa-alkkool saama maad kooliaia tarbeks
- 1921 V üleriigiline õpetajate kongress - tunnistati kooliaedade asutamise vajalikkust
- 1928 raamat „Kooliaed“
- kooliaiadanduse kursused algkoolide õpetajatele

Pöördepunkt

Haridusministeeriumi ringkiri 18. oktoobrist 1934 koolimajade ümbruse korraldamise ja kooliaedade rajamise osas

Kooli õppe-katseaia osakonnad:

- 1) vaatlusaed looduslike taimedega
- 2) katseaed katselappidega
- 3) iluaed
- 4) köögiviljaaed mitmeväljasüsteemis
- 5) viljapuuaed tolleaegse põhisortimendiga
- 6) puukool
- 7) mesila ja meetaimed
- 8) muu: komposteerimise koht, lavad, lehtla, liivakast, meteoroloogiline väljak, veekogu jne.

Töö jätkumine Nõukogude Eestis

- Polütehniline haridus, töökasvatus
- Mitšuurinlikud põhimõtted

Nõukogude inimene toetudes eesrindlikule mitšuurinlikule agrobioloogiateadusele, võib ja peabki olema suureks uhkeks looduse juhiks, looduse ümberkorraldajaks. Kümne meetri kõrgused roosid, sinised ja mustad roosid, gladiolid, mille õie läbimõõt on 15-20 cm, hiiglased herakleumid, mitmevärvilised daaliad, lilled, mis õitsevad mitmekraadise külma käes ... see ei ole fantaasia ega muinasjutt – see on lähem tulevik.

(Nõukogude Kool 1951)

Tõusvas joones

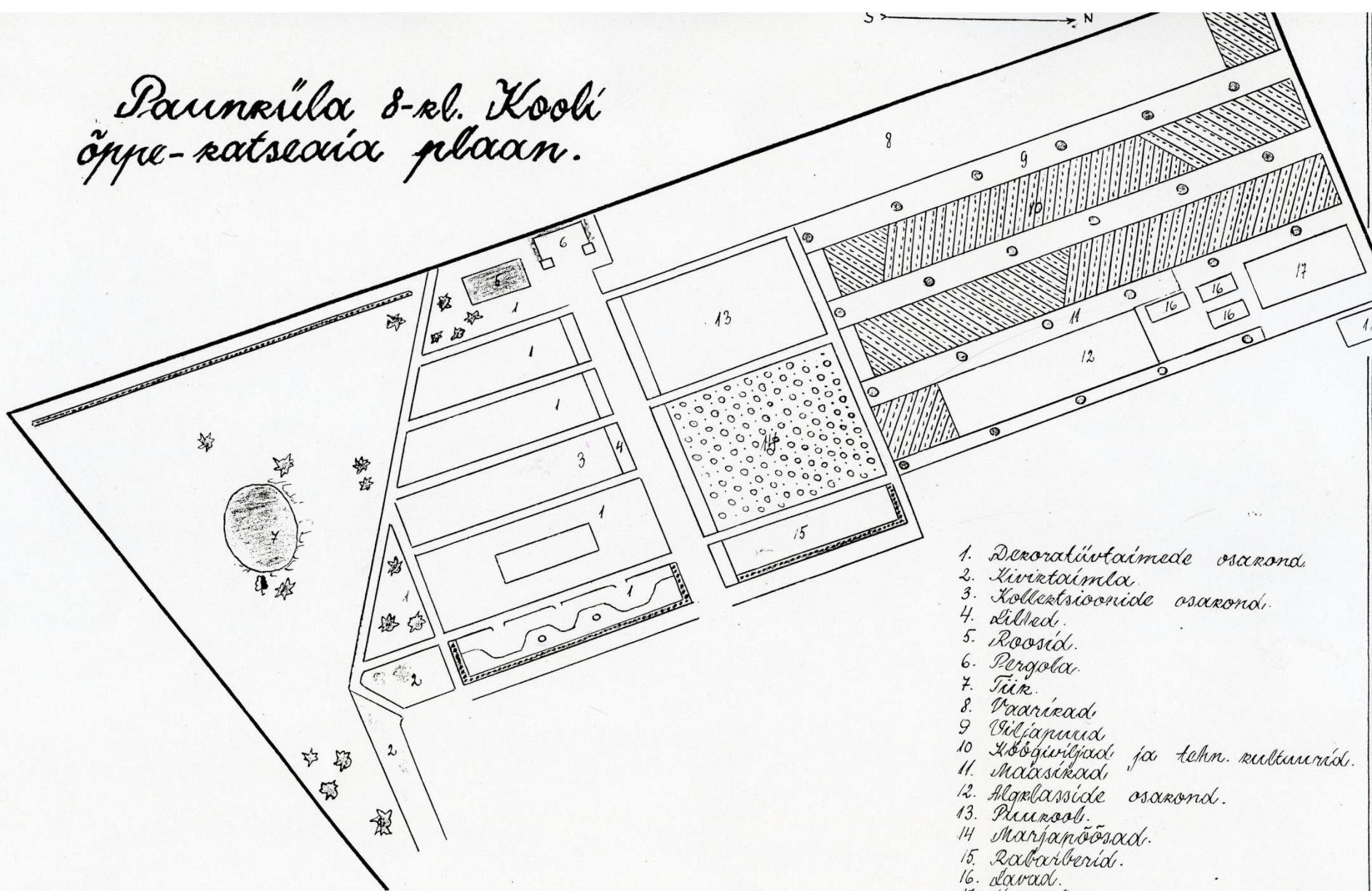
- 1952 haridusministeeriumi käskkiri kooliaedade rajamise kohta.
- Kooliaed oli eesrindliku bioloogiateaduse aluste omandamise ja polütehnilise hariduse põhimõtete tutvustamise kohaks.
- 1960 kohustuslik suvine õppepraktika

Samliku 7-kl. algkool 1957, EAA

Pannküla 8-kl. Kooli
õppe-aiandusala plaan.

1. Dekoratiivtaimede osakond.
2. Kivitaimeala
3. Kollektsioonide osakond.
4. Lilled.
5. Roosid.
6. Pergola.
7. Tükk.
8. Vaarikad
9. Viljapuud
10. Kõõgiviljad ja tehn. kultuurid.
11. Märsikad
12. Alpklasside osakond.
13. Ploomid.
14. Marjanõõsad.
15. Rõõgiviljad.
16. Lavad.
17. Kasvuhoone.
18. Kompost.
- == Kivi.

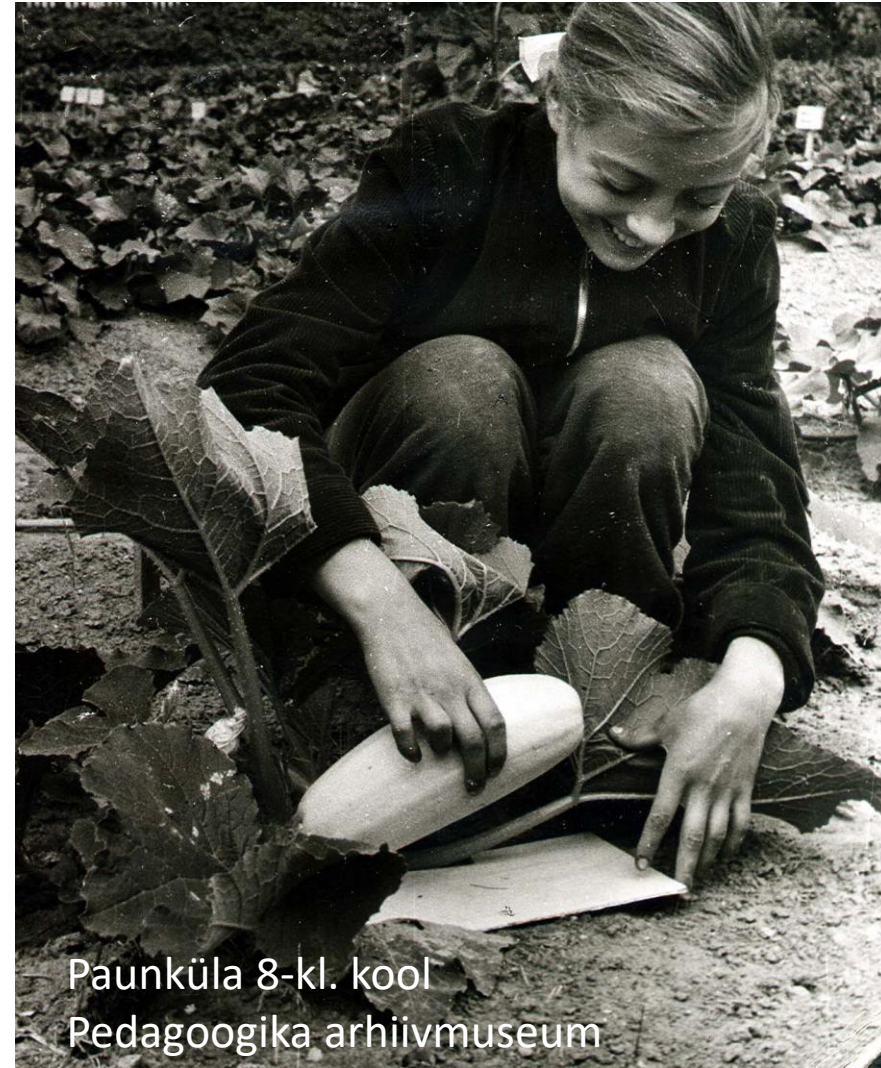

Uued kultuurid (1)

Maardu Keskkool 1956
Eesti Põllumajandusmuuseum

Paunküla 8-kl. kool
Pedagoogika arhiivmuuseum

Uued kultuurid (2)

- **kenaff** (*Hibiscus cannabinus*) – bombay kanep, kasvatatakse kiutaimena Lõuna-Ukrainas, Kaukaasias, Kesk-Aasias
- **kenadõr** (*Apocynum lancifolium*) – kiutaim, looduslik Kesk-Aasias
- **ramjee** (*Boehmeria nivea*) – hiina nõges, kiutaim, kasvatatakse Batumi ja Lenkorani rannikul
- **sojauba** (*Glycine hispida*) - kasvatatakse Kaug-Idas, Ukrainas, Taga-Kaukaasias
- **tau-sagõz** (*Scorzonera tau-saghys*) – Kesk-Aasiast, kautšuk
- **koh-sagõz** (*Taraxacum kok-saghys*) – Kesk-Aasiast, kautšuk

Uued kultuurid (3)

Räpina Keskkooli õppe-katseaia tootmisplaan 1954/55 õ-a:

maapirn, mais, hirss, tšumiis (itaalia hirss), riitsinus, sojauba, füsaalis, baklažaan, melon, arbuus, sorgo, maapähkel, tšiina?

Räpina Keskkooli katseaed 1951, Pedagoogika arhiivmuuseum

Katsed (1)

Tavalised olid sordivõrdlus-, väetus-, paljundamis- ja agrotehnilised katsed, sh ruutpesitsi külvamine ja istutamine, kahesuunaline vaheltharimine, jaroviseerimine

Kultuuri nimetus	Maa-ala, seerus selle kultuuri all.	Saak 1952. a. sügisel kg-des sellelt maa-alalt
B. Paljunemisviisid:		
1) Terved kartulid	1 m ²	6,45
2) Pikuti poolitatud	1 m ²	5,10
3) Põigiti poolitatud	1 m ²	3,85
4) Kartuli rilmad	2 m ²	6,10
5) Kartuliidud (saka rihelt kartulid)	3 m ²	13,50
6) Kartulikoored 200g.	2 m ²	5,00
Väetiskatsed:		
1) Varajane kartul kontroll	1 m ²	3,85
2) - - - tuhaga	1 m ²	5,50
3) - - - sömmikuga	1 m ²	6,45
4) - - - kaliga	1 m ²	1,95
5) - - - superfosfaadiga	1 m ²	4,29...

Väike-Maarja Keskkool 1952, Pedagoogika arhiivmuuseum

Katsed (2)

Keerukamad katsed:

1. Tomatite kasvatamine agronoom Derkatši meetodil.
(Rekordsaak maailmas – 1340 ts/ha.)
2. Mitme saagi saamine suve jooksul ühelt pea- ja lillkapsa taimelt. (Igale taimele kasvab 3-9 pead.)
3. Päevalille ja maapirni pintseerimine. (Suureneb haljasmass.)
4. Fotoperiodismi katse.
5. Fütontsiidide mõju kahjuritele.
6. Bakterväetiste kasutamine.

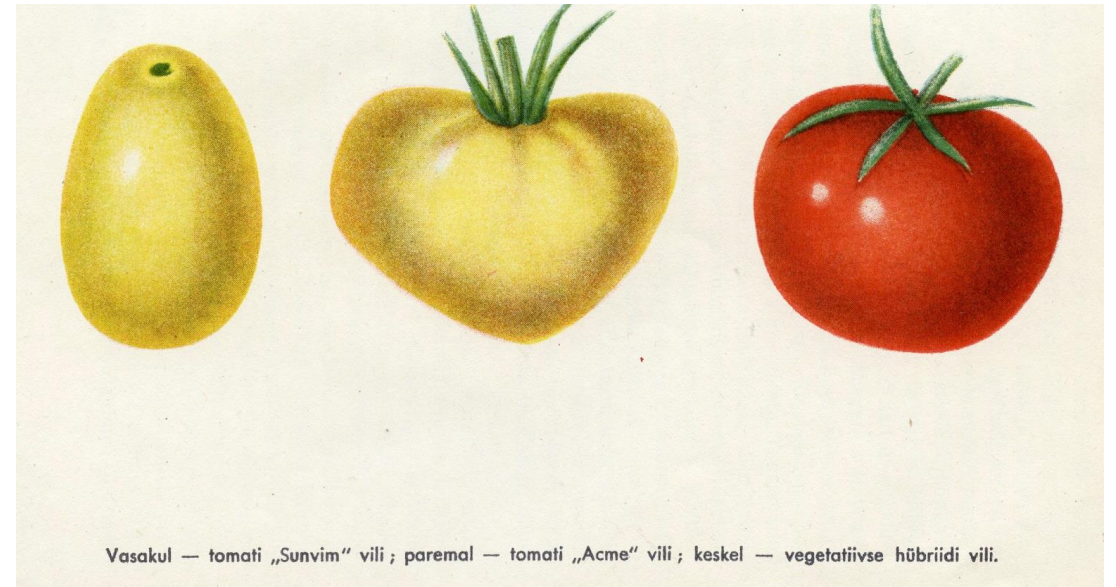

Sordiaretus

Vegetatiivne hübridiseerimine:

Pookida:

- valgete mugulatega kartulit punaste mugulatega kartulile
- tomatit kartulile
- punaseviljalist tomatit kollaseviljalisele tomatile
- kapsast kaalikale
- erinevaid kapsa teisendeid peakapsale
- melonit ja arbuusi kõrvitsale

Tasakaal

Kooliaed peab olema niimoodi kujundatud looduse raamat, mida õpilane suudab lugeda iseseisvalt ilma juhendajata. See peab olema huvitav ja kutsuma õpilast vaatlema, uurima, võrdlema ja veenduma selle tõelikkuses, mida klassis õpetati.

(Nõukogude Õpetaja 1970)

Ülemõisa algkool 1978.a

Uus tõus

Leisi Keskkool 1990. aastad, erakogu

Vändra Gümnaasium 2004

Hääbumine

Kooliaedade asemel on juurdeehitused, muru, spordiväljakud, parklad jm.

- Põllumajandus on minetanud tähtsuse
- Õppekavad ei toeta kooliaiidust
- Kiire elutempo
- Muutunud väärtushinnangud
- Euronõuded

Kuusalu Keskkool 2010, Eesti Vabaõhumuuseum

Tänapäev

- Võimalus jälgida looduses toimuvat ja koguda õppematerjali.
- Õuesõpe - õppimine läbi tegevuse ja õppeainete loomine
- Kasvatuslik moment – kohustus ja vastutus
- Karjäärinõustamine

Märjamaa Gümnaasium 2015, erakogu

Aitäh kuulamast!

